

ORMER

Ortadoğu Enstitüsü

معهد الشرق الأوسط

Middle East Institute

پژوهشگاه خاورمیانه

- Körfez Dosyası
- Fas Dosyası
- Libya Dosyası
- Mısır Dosyası
- İran Dosyası
- Irak Dosyası
- Avrupa ve Ortadoğu Dosyası
- Cezayir Dosyası
- Doğu Asya - Orta Doğu Dosyası
- Filistin Dosyası
- Lübnan Dosyası
- Tunus Dosyası
- Güvenlik Dosyası

SAÜ

Ortadoğu Enstitüsü Gündem Notları

Kasım, 2021

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

ÖNSÖZ

Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü olarak aylık yaptığımız gündem toplantılarını metne döküp yayınlamaya devam ediyoruz. Bu yeni gündem bültenlerinde bölgeyi uzun süredir takip eden araştırmacılarımızın gündemdeki en önemli meseleleri kısaca özetleyip analize dönüştürdüğü kısa dosyalar bulacaksınız. Öte yandan bülten içerisinde Ortadoğu'nun en önemli gelişmelerini Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülke bazlı, güvenlik, İslami hareketler, Asya-Pasifik ülkelerinin bölge ile ilişkileri gibi tematik başlıklar altında inceleme şansınız olacak.

Körfez Dosyası

Arş. Gör. Mehmet Rakipoğlu & Arş. Gör. Rümeysa Ayverdi

Körfez gündeminde bu ay Birleşik Arap Emirlikleri dış politikasında yaşanan gelişmeler ve Katar-Umman ilişkilerinde yaşanan gelişmeler ön plana çıkmıştır.

BAE dış politikada Türkiye, İran ve Suriye ile ilişkilerinde normalleşme adına girişimlerde bulunmuştur. Bu anlamda ilk olarak ağustos ayında BAE dış politika ve güvenlik danışmanı Tahnun bin Zayid Ankara'ya gelip Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüşmüştü. İlişkileri yeni bir döneme sokan en önemli gelişme 24 Kasım tarihinde yaşandı. BAE'nin fiili (de facto) lideri Abu Dabi veliahtı Muhammed bin Zayid 10 yılın ardından Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirerek Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüştü. BAE-Türkiye ilişkilerini yeni bir döneme iten bu gelişmenin birçok dinamik ile doğrudan alakalı olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki Amerika Birleşik Devletleri'ndeki başkan değişimidir. Körfez'e açık çek veren Trump'ın yerine daha çok "demokrasi ve insan hakları" gibi sloganlarla Körfez'i eleştiren Biden'ın iktidara gelmesi Ortadoğu'daki bölgesel ilişkileri derinden etkiledi. Bu kapsamda bölge ülkeleri aralarında ilişkileri yeniden formüle etti. 2021 yılının başından beri bölgede normalleşme örüntüsü görülmeye başladı. Dolayısıyla BAE'nin Türkiye ile normalleşmesinin de bölgesel normalleşme örüntüsünden bağımsız olmadığı söylenebilir. İkinci olarak Türkiye'nin Libya, Azerbaycan-Ermenistan, Suriye, Afganistan gibi çatışma bölgelerindeki askeri kazanımları da BAE'yi Türkiye ile ilişkilerini normalleştirmeye itti. Üçüncü olarak covid-19 nedeniyle yıpranan ekonomiler bölgesel iş birliğinin artmasına neden oldu. Dördüncü olarak BAE'nin Suudi Arabistan ile sürdürdüğü ekonomik rekabet de Abu Dabi'nin rasyonel davranarak Türkiye ile iş birliğini artırmasını sağlamıştır. Türkiye açısından da ekonomik sıkışmışlığın aşılması adına dış yatırımın ülkeye çekilmesi oldukça rasyoneldir. Dolayısıyla BAE-Türkiye arasındaki yakınlaşma ekonomik iş birliğinin artırılması adına siyasi rekabetin yönetilmesi olarak rasyonelleştirilebilir. Öte yandan BAE'nin dış politikada normalleşme adımları Türkiye ile sınırlı değildir. 2018'de Şam'da büyükelçilik açarak Suriye ile ilişkileri normalleştiren BAE Kasım ayı içerisinde dış işleri bakanı Abdullah bin Zayid Esed ile görüşerek ilişkileri yeni bir boyuta taşımıştır. Benzer bir sürecin İran ile yürütüldüğü de görülmektedir. Türkiye-İran üzerinden yeni bir ticaret koridoru kurarak bölgesel ticarete daha fazla kazanım elde etmek isteyen BAE, İran ile rekabetin yoğunluğunu azaltarak kazanımları artırmayı planlamaktadır.

Körfez bölgesinde bir diğer gelişme de Umman ve Katar ilişkilerinde olmuştur. Umman Sultanlığı 2017-2021 yılları arasında patlak veren Körfez krizi karşısında tarafsız bir duruş takınarak tüm komşu ülkelerle mesafesini korudu. Öte taraftan kriz süresince limanlarını ve hava sahasını Katar'ın kullanımına açan Umman uzun zamandır istikrarlı-iyi ilişkilere sahip olduğu Katar ile ekonomik bağlarını arttırdı. 2021'de Körfez krizinin çözümlenmesiyle ekonomisini canlandırmak isteyen Umman'ın yatırım çekmek adına diğer Körfez ülkelerine yönelik ziyaretlerin sıklaşması beklenmektedir. Bu bağlamda Kasım ayı sonlarında Umman Sultanı Heysem bin Tarık Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad el-Sani'yi ziyaret etti. Bu görüşme iki ülke arasında askeri iş birliği, vergilendirme, turizm, liman ve iş gücü yatırımı gibi temel konularda anlaşmalar imzalandı. İlişkilerin pozitif yansıması olarak Sultan Heysem tarafından Katar Emiri'ne Birinci Sınıf Umman Sivil Nişanı'nı verdi. 1970'te Sultan Kabus tarafından oluşturulan bu nişan yalnızca Umman ile iyi ilişkilere sahip olan devlet

adamlarına verilmektedir. Körfez'in en zayıf ekonomisi olan Umman Sultanlığı özellikle Kovid-19 pandemisi ve düşen petrol fiyatlarıyla ekonomik sorunlarının derinleştiği bir dönemden geçmektedir. Ekonomik sorunların çözülmesi adına Umman'ın diğer Körfez ülkelerine yönelik ziyaretlerinin ve ilişkilerinin sıklaşması beklenmektedir.

Fas Dosyası

Arş. Gör. Abdüssamet Pulat

Yaklaşık bir yıl önce normalleşme anlaşması imzalayan Fas ve İsrail arasındaki ilişkiler gelişmeye devam ediyor. Fas'ta yeni hükümetin kurulmasının ardından imzalanan çeşitli anlaşmaların ardından Kasım ayında da iki ülke arasında askeri işbirliği anlaşması imzalandı. İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz'ın iki gün süren Fas ziyareti sırasında imzalanan anlaşma ile Rabat ve Tel-Aviv arasındaki işbirliği daha da geliştirildi. İsrailli Bakan Gantz, ziyareti sırasında yaptığı açıklamada iki ülke arasında gelecekteki tüm güvenlik işbirliğinin temellerini attıklarını ifade etti. Fas'ın Batı Sahra meselesi yüzünden uzun yıllardır sorun yaşadığı komşusu olan Cezayir'de ise bu anlaşmanın Cezayir'e karşı yapıldığı iddiaları geldi. Fas gündeminde de anlaşmanın Cezayir ile ciddi sorunların yaşandığı bir dönemde gelmesi tartışılırken Dışişleri Bakanı Burita anlaşmanın bu tarihte imzalanmasının tamamen tesadüf olduğunu vurguladı.

Kasım ayının son günlerinde ise Covid-19 virüsünün yeni varyantı olan Omicron Fas gündeminde tartışılmaya başlandı ve 29 Kasım'dan itibaren iki hafta süreyle tüm uçuşlar askıya alındı.

Ekonomi gündemi:

Ortadoğu'nun büyük ekonomileri arasında yer alan Suudi Arabistan'ın üçüncü çeyrek, Mısır'ın ilk çeyrek büyümeleri açıklandı. Suudi ekonomisi yılın üçüncü çeyreğinde petrol fiyatlarının yükselişinden dolayı %6,8 gibi bir büyüme ile kapatırken, Mısır ise yılın ilk çeyreğinde %9,8'lik bir büyüme kaydetti. Pandemi etkisiyle 2020 yılında %4,1 daralan Suudi Arabistan ekonomisi için IMF'in 2021 yılı beklentisi %2,8 iken petrol fiyatlarında talep etkisi ile yaşanan artışlar nedeniyle yıl sonu büyüme oranları daha yüksek gelebilir. Pakistan Başbakanı İmran Han'ın ekonomi danışmanı Suudi Arabistan'dan 3 milyar dolarlık bir kredi alacaklarını açıkladı. Söz konusu kredinin Pakistan ekonomisini desteklemek için açıklanan paketin finansmanında kullanılacağı açıklandı. Suudi Arabistan gerek dış yardım gerekse de kredileri ile Pakistan ekonomisinin en önemli destekçisi konumundadır. 2019 yılında Pakistan'ı ziyaret eden Suudi Arabistan veliaht prensi Muhammed bin Selman, resmi ziyareti sırasında ülkesinin Pakistan'a gelecek yıllarda toplamda 20 milyar dolarlık yatırım yapacaklarını açıklamıştı.

Ortadoğu ekonomi gündeminin diğer önemli haberi ise Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında başta finans olmak üzere çeşitli alanlarda imzalanan işbirliği anlaşmaları oldu. Abu Dabi Veliaht Prensi Şeyh Muhammed bin Zayid el-Nahyan'ın Ankara ziyareti sırasında iki ülke arasında enerji, çevre, finans ve ticaret alanlarında 10 anlaşma imzalandı.

Libya Dosyası

Arş. Gör. Furkan Polat

24 Aralık'ta yapılması planlanan başkanlık ve parlamento seçimlerine bir aydan az bir süre kalırken başkan adayları da yavaş yavaş netlik kazanmaya başladı. Şu ana kadar adaylığını açıklayan ve seçimlere damga vurabilecek isimler şöyle: Milli Genel Kongre'nin eski başkanlarından Nuri Ebu Suheymen, Ulusal Birlik Hükümeti Başbakanı Abdulhamid Dibeybe, Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin eski İçişleri Bakanı Fethi Başağa, Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih, Halife Hafter ve Seyfülislam Kaddafi. Bu isimlerin adaylığı çekişmeli bir seçim yaşanacağına dair sinyaller verirken adaylıkları da yeni tartışmaları beraberinde getirdi. Tartışmaların odağında Temsilciler Meclisi'nin tek taraflı olarak Eylül ve Ekim aylarında çıkardığı seçim kanunu yer almaktadır. Kanun, başkanlık ve parlamento seçimlerinin bir ay arayla yapılmasını ve üst düzey kamu görevi yürüten adayların seçimden en az üç ay önce söz konusu görevlerinden istifa etmelerini içermektedir. Dibeybe'nin halihazırda başbakanlık görevini ifa etmesi kanuna göre adaylığını geçersiz kılmaktadır. Öte yandan TM'nin tek taraflı bu adımı Hafter karşıtlığıyla bilinen Devlet Yüksek Konseyi (DYK) tarafından reddedildi ve meclisten yapılan açıklamada çifte vatandaşlığı bulunan ve asker kökenli olan isimlerin adaylığına izin verilmeyeceği belirtildi.

Son birkaç aydır iki meclis arasında yaşanan bu tartışmalar ortak bir seçim kanunun düzenlenmesini engellediği gibi seçimlerin meşru bir zeminde gerçekleşmesini de olanaksız kıldı. Nitekim Başbakan Dibeybe, Hafter ve Kaddafi adaylıklarını açıklar açıklamaz ülkenin farklı yerlerindeki seçim merkezlerine TM'nin ve DYK'nın aldığı zıt kararlar doğrultusunda itiraz başvuruları yapıldı. Seçim merkezleri bu üç ismin de adaylık başvurularını iptal ederken geçtiğimiz günlerde temyiz mahkemelerine yapılan itirazlar neticesinde Dibeybe ve Kaddafi'nin adaylıklarında bir engel olmadığına yönünde kararlar ardı ardına geldi. Öte yandan Hafter'in durumu ise belirsizliğini korumaya devam ediyor.

Bu koşullar altında önümüzdeki günlerde şu iki senaryonun yaşanması oldukça muhtemeldir. Birincisi, seçimlerin ileri bir tarihe ertelenmesidir. TM ve DYK'nın adaylık şartları konusunda yaşadığı görüş ayrılıkları müzakere edilebilir olmadığı için seçimlerin ertelenmesi çatışmaların yeniden patlak vermesine imkân sağlayacaktır. Öyle ki Hafter daha önce yaptığı açıklamalarda 24 Aralık'ta seçimlerin gerçekleşmemesi durumunda ülkenin batısına yeni bir operasyonun başlatılacağına dair sinyaller verdi. Bu durum yeni bir iç savaşın yaşanacağı anlamına gelmektedir. İkinci senaryo ise mevcut muğlaklıklar ve tartışmalara rağmen seçimlerin vaktinde yapılmasıdır. Bu durumda ise kaybeden tarafların birbiriyle çelişen seçim yasasını bahane ederek askeri yöntemlere başvurusu oldukça muhtemeldir. Zira bu senaryo Libya krizinin bütününe bakıldığında şaşırtıcı bir durum olarak karşılanmaz. 2014 yılındaki seçimlerde de silahlı gruplarla organik bağlara sahip olan siyasi partiler arasındaki anlaşmazlık iki meclisli bir yapıyı doğurmuş ve nihayetinde Libya yeni bir iç savaşa sürüklenmişti. Dolayısıyla seçimlerin her koşulda yeni bir çatışmaya alan açacağını söyleyebiliriz. Her ne kadar silahlı gruplar arasındaki denge görece istikrarlı bir ortam sağlasa da henüz Libya'nın siyasi çözüm odaklı bir plan için uygun bir zemine sahip olduğu söylemek güçtür. Özellikle güvenlik sektöründe hiyerarşik bir düzen inşa etmeden atılacak her adım beyhude bir çabadan öteye geçmeyecektir.

Mısır Dosyası

Arş. Gör. Ayşenur Hazar

8-9 Kasım tarihlerinde ABD-Mısır Stratejik Diyalog Toplantısı gerçekleştirildi:

Mısır'ın Kasım gündeminde öne çıkan gelişmelerden ilki Bill Clinton'ın başkanlığı döneminde 1998'de kurulan ve 2009-2015 yılları arasındaki 6 yıllık aranın haricinde periyodik olarak gerçekleştirilen ABD-Mısır Stratejik Diyalog toplantısı olmuştur. 8-9 Kasım tarihlerinde Washington'da gerçekleştirilen toplantıya Mısır tarafını temsilen Dışişleri Bakanı Semih Şükri katılırken ev sahibi ülkeyi ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken temsil etmiştir. Joe Biden'ın başkanlık dönemindeki ilk stratejik toplantı olan bu toplantıda ABD'nin Mısır'a dair mesajları önemliydi ve uluslararası ve bölgesel meselelerin yanı sıra güvenlik, eğitim, ekonomi ve kültürel konuların görüşüldüğü toplantıda beklendiği üzere insan hakları meselesi de gündeme geldi. Blinken, dış politikada insan hakları konusundaki hassasiyetlerine dikkat çekerken Mısır'da OHAL'in de kaldırılmasını ve bu konuda yeni bir yol haritası belirlemesini memnuniyetle karşıladıklarını belirtti. Şükri ise insan hakları ve özgürlükler konusunda ABD tarafının açıklamalarına cevaben ülkelerin siyasal ve toplumsal koşullarının farklılığının göz önüne alınması gerektiğini vurguladı. Bununla birlikte Gazze ve Libya'daki gelişmelere dair fikir alışverişinde bulunulduğu ve özellikle son günlerde siyasi krizlerin baş gösterdiği Sudan ve Etiyopya'daki çatışmalar ile İran'ın nükleer programına dair ortak kaygılara sahip olunduğu paylaşıldı.

Sudan'daki darbe ve Etiyopya'daki çatışmalar, Nahda Barajı projesini etkileyebilir:

Nahda (Rönesans) Barajı meselesinin diğer iki tarafı Sudan ve Etiyopya'da son aylarda yaşanan siyasi krizler baraj projesini etkileyebilir. Bilindiği üzere Sudan'da 30 yıllık Ömer el-Beşir iktidarını sonlandıran 2019'daki darbenin ardından varılan mutabakat ile sivil ve askerlerden oluşan karma bir yönetim oluşturulmuş ve 3 yıl sonra yapılacak demokratik seçimlere kadar ülkeyi yönetmesi kararlaştırılmıştı. Fakat 25 Ekim'de geçici yönetimin başındaki General Abdülfettah el-Burhan bir darbe teşebbüsü ile Hartum hükümetini askıya alıp geçiş dönemi kurumlarını lağvetmiş ve Başbakan Abdullah Hamduk'u görevinden almıştı. Hamduk, Kasım ayı içerisinde yeniden görevinin başına getirilse de Sudan'daki krizin etkisi devam edeceğe benziyor. Etiyopya'da ise 3 Kasım 2020'de isyancı Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (TPLF) güçlerinin Etiyopya birliklerine saldırması ve devamında federal hükümetin askerî harekât başlatması ile başlayan çatışmalar artan şekilde devam ederken TPFL'nin başkent Addis Ababa'ya yaklaştığını açıklaması ile ülkede 2 Kasım'da OHAL ilan edilmiştir. Nahda Barajı projesinin iki taraf ülkesindeki bu kriz ve çatışmalar ile barajın kullanımı ve geleceği konusunda oluşan belirsizlik Mısır'ı süreci ihtiyatla takip etmeye yöneltmiştir. Bununla birlikte Kahire yönetiminin Sudan'ın askeri liderleriyle güçlü bir bağa sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim General Abdülfettah el-Burhan, geçiş dönemi kurumlarını lağvetmeden bir gün önce Abdülfettah el-Sisi ile bir görüşme gerçekleştirmişti. Dolayısıyla Mısır, Etiyopya'daki çatışmaların iç savaşa sürüklendiği bir ortamda Nahda Barajı konusunda Sudan ile ortak hareket edip baraja dair hak ve talepleri konusunda Etiyopya'yı sıkıştırmaya çalışabilir ve etkinliğini artırabilir. Fakat Sudan ve Etiyopya'da yaşanan yönetsel kriz ve çatışmaların daha da büyümesi veya devam etmesi halinde barajın kullanımından ülkelerin hak ve taleplerine

kadar bir çok konu tehlikeye girebilir ve 2015'ten itibaren yarı aksak sürdürülen diyalog görüşmeleri de kesintiye uğrayabilir.

İran Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Caner

Nükleer mesele:

İran ile P4+1 ülkeleri arasındaki nükleer müzakereler 20 Haziran'daki kesintinin ardından 29 Kasım'da Viyana'da yeniden başladı. Müzakerelerin yeniden başlaması öncesinde Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Genel Müdürü Rafael Grossi Tahran'a bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyarette İran Dışişleri Bakanı Emir Hüseyin Abdullahiyan ile görüştü. Görüşme sonrası tarafların farklı açıklamalarda bulunması dikkat çekti. Grossi, görüşmeye ilişkin olumsuz ifadeler kullanırken Abdullahiyan görüşmenin son derece olumlu bir atmosferde gerçekleştiğini ve hala arada anlaşılmayan konu olmasına rağmen tarafların birçok hususta mutabık kaldıklarını söyledi. Bu durum İran'ın nükleer meseledeki tavizsiz pozisyonunu koruduğuna ancak müzakereleri de bırakmadığına dair bir detay olarak okunabilir. Dışişleri Bakanı Abdullahiyan, başından beri müzakerelerden kaçmadıklarını ancak müzakerelerin İran'ın somut kazanımlarına odaklı ilerlemesi gerektiğini söylemişti. Cumhurbaşkanı Reisi de bu yönde açıklamalar yapmıştı. Bu yüzden İran tarafı Ruhani hükümetinin yaptığından daha çetin bir pazarlık yapıyor denilebilir.

29 Kasım'da başlayan 7. müzakere turunda taraflardan gelen açıklamalara bakıldığında İran tarafının iki ana talebinin olduğu görülüyor. İlk olarak yaptırımların hemen kaldırılması. Tahran'ın bu talebi kabul edilse bile nükleer yaptırımların haricindeki yaptırımların kaldırılmayacağı söylenebilir. Böyle bir durumda Tahran ekibinin bunu kabul edip etmeyeceği ve ne kadar diretebileceği merak konusu. Diğer talep ise yeni anlaşmanın ABD veya başka bir taraf devlet tarafından ihlal edilmeyeceğinin güvencesinin verilmesi. Böyle bir güvencenin teknik değil siyasi olduğu ifade edilebilir. Zira çok taraflı ve BMGK tarafından onaylı bir anlaşmadan ABD'nin tek taraflı çekilmesi zaten uluslararası hukuku dikkate almadığını göstermişti. Dolayısıyla hangi teknik belgenin ABD'nin karar ve eylemlerini sınırlandırabileceği sorusu da cevap bulmayı hak ediyor. Rusya ve Çin'in pozisyonunun İran'a yakın olduğu vurgulanmalıdır. Amerika ve AB tarafı ise 2015'teki anlaşma uyarınca İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine bir an önce kısıtlama getirmesi ve zenginleştirilmiş uranyum stoklarının da azaltılmasını istiyor. 7. tur görüşmeleri sırasında netlik kazanmayan bir husus, daha önceki 6 tur görüşme sonucunda geline noktanın başlangıç için esas alınıp alınmayacağıydı. Bu konuda çelişkili açıklamalar yapıldı. İran tarafının önceki turlarda uzlaşılan konuları yeniden müzakere etmek istediği anlaşıyor. Dolayısıyla sürecin uzun ve zor olacağı söylenebilir.

Türkiye-İran ilişkileri:

Ağustos ayında cumhurbaşkanı seçilen İbrahim Reisi'nin cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye'den İran'a dışişleri bakanı düzeyindeki ilk ziyaret, 15 Kasım'da gerçekleştirdi. Bu ziyarette Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İran Dışişleri Bakanı Abdullahiyan ve İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ile bir araya geldi. Yapılan görüşmeler sonrası her iki taraf da olumlu mesajlar verdiler. Çavuşoğlu, Türkiye'nin nükleer meseledeki

duruşunu hatırlattı. İran'a uygulanan tek taraflı yaptırımların kaldırılması gerektiğini ve Türkiye'nin müzakere sürecini desteklediğini ifade etti. Afganistan, Kafkasya, Suriye ve Irak gibi bölgesel meselelerde işbirliği içinde olduğunu söyledi. Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yakında İran'ı ziyaret edeceğini ve 7. Türkiye-İran Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi toplantısının da bu ziyaret sırasında gerçekleştirileceğini sözlerine ekledi. Bu duyuruya göre önümüzdeki dönemde Türkiye-İran arasındaki resmi münasebetlerin sıklaşacağı anlaşıyor.

İran tarafı da olumlu açıklamalarda bulundu. Dışişleri Bakanı Abdullahiyan Türkiye ile bölgesel meseleleri kapsayan pek çok konuda aynı fikirde olduklarını söyledi. Ayrıca Reisi ile yapılan görüşme sonrasında da "işbirliği yol haritası" üzerinde anlaşıldığı duyuruldu. Görüşmelerde ticaret ve terörle mücadele gibi konuların da konuşulduğu bildirildi. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Said Hatipzade, görüşme öncesi yaptığı haftalık basın açıklamasında Ilısu Barajı meselesinin de bakanlar arası görüşmede gündeme geleceğini söylemişti. Ancak görüşmeler sonrası yapılan açıklamalarda bu konunun konuşulup konuşulmadığına dair bir bilgi verilmedi. İran, Ilısu Barajı inşasından dolayı Türkiye'yi İran'da çevre felaketlerine sebep olmakla suçluyor. Bu suçlama resmi yetkililerce düşük tonda dile getirilse de İran medyası tarafından son zamanlarda sert bir şekilde konu ediliyor. Görüşmeler sonrası yapılan açıklamalarda iki tarafın da olumsuz bir beyandan kaçınması, ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki iradelerini gösteriyor. İki ülke arasındaki ortak gündemin bir hayli geniş olduğu düşünüldüğünde işbirliği ve diyalogun devam etmesi yönündeki bu iradenin son derece olumlu olduğu söylenebilir.

Irak Dosyası

Arş. Gör. Recep Tayyip Gürler

Başbakan Mustafa el-Kazimi'ye suikast girişimi:

Irak'ta Kasım ayının en çok ses getiren olayı Başbakan Kazimi'ye suikast girişiminde bulunulması oldu. 7 Kasım'da Bağdat'ta Kazimi'nin konutuna patlayıcı yüklü 3 adet drone ile bir saldırı düzenlendi. Saldırıda kullanılan 2 drone etkisiz hale getirilirken diğeri infilak ederek 6 güvenlik görevlisinin yaralanmasına yol açtı. Kazimi ise bu saldırıdan yara almadan kurtuldu. Saldırının hemen ardından Twitter hesabından açıklama yapan Kazimi iyi olduğunu belirterek herkesi serinkanlı davranmaya davet etti ve olası bir gerilimin önüne geçti. Başbakanlık ofisinden yapılan açıklamada ise bu korkak suikast girişimi ile Irak devletinin silahlı gruplar tarafından hedef alındığı belirtildi.

Saldırının ardından kimin sorumlu olduğuna dair tartışmalar başladı. Hiçbir grup bu saldırıyı üstlenmedi. Olağan şüpheli olarak ise Haşdi Şaabi içindeki gruplardan Bedr Örgütü, Ketaib Hizbullah ve Asaib Ehlülhak ön plana çıktı. Zira bu grubun liderleri Yeşil Bölge'de seçimlerin iptali için düzenlenen gösteriler sırasında öldürülen protestocuların intikamını alacaklarına dair ifadelerde bulunmuşlardı. Fakat bütün dikkatler bu gruplar üzerinde iken böylesine sorumsuzca bir girişimde bulunabilme ihtimalleri düşük görünüyor. Nitekim bu gruplardan yapılan açıklamada ise bu saldırının bir kurmaca olduğu ve Haşdi Şaabi'nin itibarını zedelemek isteyenlerin böyle kurgu bir saldırıyı düzenleyebileceklerini ifade edildi.

Saldırıyı düzenleyenlerin bulunması hakkında soruşturma komisyonu oluşturuldu ve operasyon başlatıldı. Kazimi soruşturmada sonunda kadar gideceklerini ve olayın arkasındakileri ortaya çıkaracaklarını açıkladı. Sadece drone saldırısı değil protestoculara ateş açılması ile alakalı da soruşturma başlatıldığını ifade ederek iki olayın birbiri ile bağlantılı olduğunu belirtti. Fakat Kasım ayı sonuna gelindiğinde soruşturmalara dair bir sonuç elde edilemedi.

Seçimlere itirazlar ve protesto gösterileri:

10 Ekim'de düzenlenen seçimlerin ardından istedikleri sonucu alamayan siyasi gruplar seçimlerde hile olduğu iddiasıyla itirazda bulundular. Bu grupların başlarında ise İran'a yakınlığı ile bilinen Haşdi Şaabi'nin siyasi uzantıları yer alıyor. Haşdi Şaabi taraftarları ise Yeşil Bölge'de geniş katılımlı ve günlerce süren protesto gösterileri düzenlediler. Bu gösterilere güvenlik güçlerinin müdahale etmesi sonucu iki protestocu hayatını kaybetmişti.

Partilerin itirazlarını değerlendirdiklerini açıklayan Irak Yüksek Yargı Konseyi Başkanı Faik Zeydan, yaptığı açıklamada seçimlerde herhangi bir hile tespit edilmediğini belirtti. Bununla birlikte yeniden sayım sonucunda bazı partilerin vekil sayılarında ufak çaplı değişiklikler olsa da seçimin nihai sonucunu etkileyecek bir sonuç çıkmadı. Fetih Koalisyonu lideri olan ve İran'a yakınlığı ile bilinen Hadi Amiri ise konuyu Yüksek Federal Mahkeme'ye taşıyacaklarını açıkladı.

Belarus sınırındaki Irak'lı göçmenlerin geri getirilmesi:

Irak'ın Kasım ayı gündemini belirleyen önemli bir diğer konu ise Belarus-Polonya sınırında yaşanan göçmen sorunu oldu. Avrupa'ya Belarus üzerinden geçmek isteyen binlerce göçmenden bir kısmı da Irak vatandaşı idi. Haftalardır söz konusu sınırda mahsur kalan göçmenlerin yaşadığı sorunlar uluslararası gündemi de meşgul etti. Ağustos ayında da aynı göçmen krizi Belarus-Litvanya sınırında yaşanmış Irak hükümeti buradaki 690 Iraklı göçmeni geri getirmişti.

Benzer girişim yine başlatıldı ve sınır bölgesindeki 8 kampta tespit edilebilen Iraklılar ile iletişime geçildi. Ardından bu kişilerden Irak'a dönmek isteyenler için 18 Kasım'da Belarus'tan bir uçak kaldırıldı ve 430 Iraklıyı taşıyan uçak Erbil Havalimanı'na indi. Ardından 26 Kasım'da iki uçak toplam 608 Iraklı göçmen ile Erbil ve Bağdat Havalimanlarına iniş yaptı.

Cezayir Dosyası

Arş. Gör. Berkan Özgür

Cezayir'in dış ilişkilerinde son birkaç ayda olduğu gibi Kasım ayında da Fas ile Batı Sahra konusunda yaşanan gerginlik öne çıktı. Fas'ın Batı Sahra konusunda başta ABD olmak üzere, büyük güçlerin desteğini alarak ısrarlı tutumunu sürdürmesi iki ülke arasındaki ilişkileri tekrardan gergin bir sürece sürüklemişti. Son dönemde yapılan karşılıklı açıklamalara -veya suçlamalara- bir yenisi daha eklendi. Cezayir Dışişleri Bakanı Ramtane Lamamra Fas'ın İsrail'in desteği ile Cezayir'e karşı "düşmanla saldırılarına devam ettiğini" söyledi. Başta Dışişleri Bakanı olmak üzere, Cezayirli yetkililer "düşmanca saldırılara" örnek olarak ise geçtiğimiz

aylarda üç Cezayirli kamyon şoförünün Batı Sahra'da öldürülmesini, yaklaşık 6 bin Cezayirli diplomatın telefonunun dinlendiğinin ortaya çıkmasını ve Fas'ın Cezayir'deki bir ayrılıkçı örgüte destek verdiği iddialarını kapsıyor. Benzer bir açıklama yapan Cezayirli bir diplomat ise Fas'ın İsrail'den drone adı altında öldürücü kapasitesi yüksek askeri mühimmat aldığını iddia etti.

Ayrıca Lamamra'nın Fas'ı İsrail ile hareket ettiğini açıklaması tesadüf değil. Hatırlanacağı üzere, Fas geçtiğimiz yıl Trump liderliğindeki ABD ile bir anlaşma yapmıştı. Anlaşmaya göre Fas, İsrail ile ilişkilerini normalleştirecek buna karşılık ise ABD'nin ve İsrail'in Batı Sahra konusunda desteğini alacaktı. Anlaşmanın yapıldığı dönemde, bu anlaşmanın Araplar arasındaki barışa son vereceğini ifade eden Cezayir yönetimi, şimdi ise Fas ile İsrail arasında askeri bir işbirliği olduğunu ve bu işbirliğinin Cezayir'e yönelik saldırgan bir politikaya dönüştüğünü, Fas'ın İsrail'in askeri desteği ile Araplar arasındaki barışa zarar verdiğini iddia ediyor. Lamamra'ya göre, bu anlaşma iki "saldırgan" ve "genişlemeci" ülkeyi bir araya getirerek hem Araplar arasındaki hem de Afrika'daki barışa zarar veren bir adımdır.

Diğer yandan iç politikadaki önemli bir gelişme ise yapılan yerel seçimlerdi. 27 Kasım'da yapılan yerel seçimlere katılım beklendiği üzere son derece düşük bir düzeyde kalarak %34,76 olarak gerçekleşti. Her ne kadar Cumhurbaşkanı Tebbun, kendisinin kısa süreli Cumhurbaşkanlığı sürecinde yapılan meclis seçimlerine ve anayasa değişikliği için yapılan referanduma göndermede bulunarak "modern devletin kurulması için son adım" olarak nitelendirmiş olsa da seçimler siyasi olarak önemli bir değişim potansiyeli taşııyordu. Bu açıdan seçimlerle ilgili dikkat çekici olan Cezayir yönetiminin seçmenleri sandığa gitmeyi teşvik etmesiydi. Bunun için defalarca televizyonda konuşma yapan Cumhurbaşkanı Tebbun, seçmenlerden "eğer değişim istiyorsanız sandığa gitmelisiniz" açıklamasını yaptı. Katılım oranının Cezayir'deki özel anlamı ise özellikle Buteflika sonrasında yapılan seçimlerde Cezayir tarihinin en düşük katılım oranlarının gerçekleşmiş olmasıydı ve bu oranlar rejimin ve onun seçimlerinin meşruiyetine zarar veriyordu. Cezayirliler, Cumhurbaşkanı'nın aksine, seçimlerle demokrasinin gelmeyeceğine inanırken asıl talepleri hala rejimin değişmesiydi. Son meclis ve yerel seçimlere katılımın %40'lara dahi ulaşamaması ve sokak gösterilerinin devam etmesini ise bu yorumu kanıtlayan gelişmeler olarak görmek mümkündür.

Filistin Dosyası

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu

İsrail'in Batı Şeria ve Kudüs'e yönelik saldırıları ve hak ihlalleri kesintisiz devam ediyor:

Nablus kentine bağlı Deyr El-Hatab beldesinde Yahudi yerleşim birimlerinin genişletilmesi çalışmalarını protesto etmek için düzenlenen gösterilerde çıkan olaylar neticesinde 13 yaşındaki Muhammed Dadas adlı bir çocuk vuruldu. En az 70 kişinin de yaralandığı gösterilerde orantısız güç kullanımı neticesinde ağır yaralanan çocuk yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadı. Bu bağlamda çocuklara yönelik artan şiddete dikkat çekmek isteyen Filistin Eğitim Bakanlığı ve Filistinliler Tutuklular Derneği 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde bir rapor yayınladı. Rapora göre bu yılın başından beri İsrail'in 149 çocuğu göz altına aldığı ve bu çocukların üçte ikisini tutukladığı belirtildi. Ayrıca raporda göz altına alınan ve tutuklanan çocukların fiziksel işkenceye maruz kaldığı ve çeşitli işkence yöntemleri uygulandığı da yer aldı.

Uluslararası hukuk kurallarına göre çocukların korunmasının zaruri olduğu ortamda uzun yıllardır süren işgal politikası noktasında İsrail güçleri Batı Şeria ve Kudüs'te sık sık evlere baskın düzenlemekte ve yaş, cinsiyet fark etmeksizin göz altı alımlarına devam etmektedir. Zaman zaman bu müdahalelere Yahudi yerleşimcilerde katılmakta ve İsrail yönetimi Filistinlilere yönelik bu şiddete göz yummaktadır. Şiddet uygulayan yerleşimciler Filistinlilerin arazileri gasp etmek ve topraklara el koymaktadır. B'tselem raporuna göre yerleşimcilerin ele geçirmek istedikleri topraklardaki Filistinlilere yönelik yapılan fiziksel şiddet, tehdit etme, tarla yakma, ağaçlara zarar verme gibi şiddet yöntemlerinin devlet politikası olarak kullanıldığı görülmektedir. Zira İsrail askerinin bu saldırılara müdahale yetkisi olduğu halde saldırılara göz yumduğu da belirtilmektedir.

Filistin'de Hanuka bayramı bahanesiyle fanatik Yahudilerin Mescid-i Aksa'ya yönelik baskını gerilimi yükseltti:

İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog ve üst düzey heyetinin Hanuka Bayramını kutlamak için El Halil kentinde bulunan İbrahim Camii'ne gelmesi Filistinliler arasında gerilime neden oldu. Herzog, geleneksel bir törenle bayramın başladığını işaret eden şamdanı yaktı ve ibadet etti. Filistin yetkilileri tarafından dini provokasyon olarak nitelendirilen bu olay El Halil camisine baskın olarak ifade edildi. Bu hamle Yahudi yerleşimciliği projesinin bir parçası olduğu ve ilhakı destekleyen bir adım olarak yorumlandı. Bu ziyaretten cesaret alan bir grup fanatik Yahudi topluluğu da Mescid-i Aksa'ya baskın düzenledi. Aksa'nın avlusunda dolaşan bu grup sloganlar atarak Hanuka şamdanını temsil etmek için çakmaklar yaktı. Bayram boyunca Mescid-i Aksa ve çevresinde kutlamalara devam eden fanatik Yahudiler geç saatlere kadar eğlenmeye devam etti.

Lübnan Dosyası

Arş.Gör. A.Selcan Özdemirci Cinal

Lübnan devalüasyon ve yakıt sıkıntısı nedeniyle yine bir çöp krizi ile karşı karşıya kalabilir. Hatırlanacağı üzere 2017 yılında siyasi partiler ihaleden alacakları pay üzerine anlaşma sağlayamamış ülkede aylarca çöpler toplanmamıştı. Eylül 2019 itibarıyla ciddi bir ekonomik kriz yaşanan Lübnan'da bu defa da devalüasyon, yakıt krizi ve masrafların sürekli artıyor oluşu gibi nedenlerle çöp toplama işinde aksaklıklar meydana gelmeye ve ülkenin dört bir yanında çöp yığınları birikmeye başladı.

Halihazırda ekonomik ve siyasi krizin yarattığı kaotik ortama eklenen çöp krizi gibi yeni problemler bir yandan toplumsal gerilimi tırmandırırken bir yandan da ülkenin dışarıya olan bağımlılığını artırıyor. IMF, Fransa, AB ve bölge ülkeleri Lübnan'a ihtiyaç duyduğu maddi desteğin teminini ivedilikle reformların uygulamaya koyulması, kamuda şeffaflığın sağlanması, yargının bağımsızlığının korunması ve en önemlisi Hizbullah'ın silahsızlandırılması yönünde gerçekçi adımlar atılması gibi şartlara bağlıyor.

Kamu harcamalarının denetimsiz bir şekilde yapıldığı, siyasilerin ve kamu görevlilerine ilişkin yolsuzluk iddialarının gündemden düşmediği, Hizbullah'ın silahlı kanadının İran lehine bölgedeki varlığı nedeniyle hem bölgesel hem uluslararası aktörlerle sık sık karşı karşıya geldiği Lübnan'a verilecek maddi

destek için söz konusu şartların ileri sürülmesi son derece doğal ancak bir o kadar da geçekçi değil. Zira Lübnan ihtiyaç duyduğu maddi desteği almak için öne sürülen şartları yerine getirebiliyor olsaydı muhtemelen sürekli yeni bir krizin doğduğu bu kaos ortamına hiç girmemiş olacaktı.

Tüm bu olumsuz koşullara ek olarak ülke sırasıyla iç ve dış iki büyük siyasi krizle daha karşı karşıya kaldı. Geçtiğimiz Eylül ayında Beyrut limanı patlamasına ilişkin soruşturmayı yürüten Yargıç Bitar'ın görevden alınmasını isteyen Hizbullah ve Emel taraftarları ile Lübnan Kuvvetleri Partisi (LKP) tarafları arasında çıkan silahlı çatışma Hizbullah'ın kabine toplantılarının yapılmasına engel olduğu ciddi bir iç siyasal krize evirildi. Başkent Beyrut'ta 13 yıl aradan sonra ilk defa yaşanan çatışma sonrası siyasi liderlerin yaptığı açıklamalar sadece Mikati hükümeti değil kim iktidarda olursa olsun siyasal sistemin kendisi değişmediği sürece Lübnan'ın içinde bulunduğu kaos ortamından çıkmasının mümkün olmadığını bir kez daha açıkça gösterdi.

Geçtiğimiz ay Enformasyon Bakanı Kardahi'nin bir röportajının yeniden gündeme gelmesi ise Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri ile Lübnan arasında ciddi bir diplomatik krize neden oldu. Söz konusu diplomatik kriz Bakan Kardahi'nin 3 Aralık 2021 tarihinde istifa etmesi ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Körfez turuna çıkışı ile şimdilik yatışmış gibi görünüyor. Eski Bakan Kardahi; Macron'un yapacağı geziye işaret ederek "Körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan ile Lübnan arasındaki ilişkileri düzeltmek üzere geziye çıkan Macron'a destek olmak için" istifa ettiğini açıkladı. Nitekim istifayı ve Macron'un gezisini takiben Suudi Arabistan ve Lübnan karşılıklı iyi niyet ve destek açıklamalarında bulundular. Fransa ve Suudi Arabistan, Lübnan'da reformları desteklemek üzere ortak çalışma konusunda anlaşmaya vardıklarını, Lübnan'ın güvenliğini ve istikrarını sağlamak konusunda kararlı olduklarını açıkladı. Buna mukabil Lübnan Dışişleri Bakanlığı 'da Husiler'in Suudi Arabistan Krallığına yönelik SİHA ve bomba yüklü teknelerle saldırı girişiminde bulunmasını terör eylemi olarak nitelendirdi ve şiddetle kınadı. Lübnan Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan "Suudi Arabistan'ın egemenliği, güvenliği, istikrarı ve vatandaşlarına yönelik herhangi bir saldırı karşısında kardeş Krallık yönetimi ve halkıyla tam dayanışma içinde olduğunu" ifade eden bu açıklama geçtiğimiz ay krize neden olan eski Bakan Kardahi'nin Husiler hakkındaki ifadelerinin Lübnan hükümetinin politikalarını yansıtmadığının ve Lübnan hükümeti ile Suudi Arabistan arasında bir gerginlik yaşanmasının istenmediğinin bir kez daha dile getirilmesi olarak değerlendirilebilir.

Diplomatik krizin en azından şimdilik sona erdirilmesinin ardından IMF ile yapılan görüşmelerde bir diğer olumlu gelişme olarak yorumlanabilir. Lübnan resmi ajansı NNA'da yer alan habere göre, Cumhurbaşkanı Mişel Avn ve Necib Mikati IMF Başkan Yardımcısı Thanos Arvanitis ve beraberindeki heyet ile mevcut ekonomik krizle yüzleşmesini mümkün kılacak entegre bir program oluşturulması konusunda bir araya geldiler. Kamu maliyesinde iyileştirme programı, bankacılık sektörü, Lübnan Merkez Bankası, yapısal reformlar ve para politikası gibi konuların tartışıldığı görüşmelerde Arvanitis; IMF'nin Lübnan'a destek vermeye hazır olduğunu dile getirirken "Lübnan ekonomisinin gerçekliğine olan güveni yeniden tesis edecek kapsamlı, entegre bir ekonomik planı desteklemek için hükümet ile siyasi partilerin ortak çabası ve fikir birliğinin gerektiğini" özellikle vurguladı. Hatırlanacağı üzere Yargıç Bitar protestosu ve akabinde yaşanan silahlı çatışmaların gerçekleştiği 14 Ekim'den beri Lübnan'da kabine toplantıları yapılamıyor ve siyasi liderler iç savaş retoriği ile birbirlerini suçlayarak herhangi bir konuda uzlaşmayı imkânsız kılıyor. IMF Arvanitis'in

açıklamalarıyla maddi yardım için önce siyasal uzlaşşı sağlanması hususunda tavrını net bir şekilde bir kez daha ortaya koymuş oldu.

Lübnan ihtiyaç duyduğu maddi destek için öncelikle içerde siyasal uzlaşşıyı sağlamak bir başka ifade ile Hizbullah'ın siyasal kanadı tarafından yapılan boykotlar nedeniyle kilitlenen siyaseti işler kılmak akabinde de Hizbullah'ın askeri kanadına ilişkin bir çözüm bulmak durumunda. İkinci adıma dair olumlu bir gelişmenin kaydedilmesi oldukça güç görünmekle birlikte en azından siyasi uzlaşmazlık için inisiyatif alınmış gibi görünüyor. Geçtiğimiz günlerde Beyrut Mahkemesi Yargıç Bitar hakkında açılan ve O'nun üst düzey yetkilileri sorgulamasını engelleyen son davayı da reddetti. Böylelikle Yargıç Bitar bir yılı aşkın süredir kimsenin cezalandırılmadığı ancak 215 kişinin ölümüne binlerce insanın yaralanmasına ve ciddi maddi hasara yol açan liman patlamasına ilişkin görevine devam edebilecek. Bu karar bir anlamda Hizbullah'ın itirazlarına rağmen alındığı için Cumhurbaşkanı Aun ve Başbakan Mikati'nin yargı bağımsızlığın konusunda kararlı ve ısrarcı olabilmesi durumunda iç siyasette önemli bir krizin aşılmasını sağlayabilir.

Tunus Dosyası

Arş. Gör. Rümeyza Köktaş

Tunusîş siyasetinde devam eden siyasi kriz:

Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said, 25 Temmuz'da Meclisin çalışmalarını dondurması ve Başbakanı azletmesinin ardından 22 Eylül'de de bazı yeni kararnameler yayımlamış ve bu kararnamelerle Cumhurbaşkanının yasama ve yürütme yetkisi genişletilmişti. Ayrıca yasa tekliflerinin anayasaya uygunluğunu denetleyen geçici komisyon da feshedilmiş ve Tunus halen süregitmekte olan bir siyasi krize sürüklenmişti. Kasım ayı içerisinde Tunus'un içerisinde bulunduğu söz konusu istisnai duruma ilişkin yaşanan gelişmelere bakılacak olursa, öncelikle Cumhurbaşkanı Said'in, "ülkenin, içerisinde bulunduğu istisnai koşullardan çıkmaya hazırlandığına" yönelik açıklamaları dikkat çekmektedir. Ancak bu açıklamanın yanı sıra Said, herhangi bir yol haritası ya da belirli bir takvimden söz etmemiştir. Bununla birlikte ülke içerisinde siyasi kişi ve partiler ile sivil toplum kuruluşlarının Tunus'un içerisinde bulunduğu kriz ortamına yönelik tepkileri de artmaktadır.

Tunus Meclisinde üçüncü parti konumunda bulunan Demokratik Akım Partisi Genel Sekreteri Gazi Şevaşı, 25 Temmuz kararlarının ardından oluşan istisnai durumu değerlendirdiği açıklamasında, Cumhurbaşkanının, 2014'te 200'den fazla milletvekilinin onayıyla oluşturulan Anayasa'yı tanımadığını ve feshetmeye çalıştığını ifade etti. Şevaşı ayrıca Cumhurbaşkanı Said'in ulusal diyalog başlatacağı yönündeki söylemlerini de inandırıcı bulmadığını, Said'in kimseyle diyalog kurmayıp sadece kendisini dinlediğini dile getirdi. Cumhurbaşkanı Said'in tüm yetkileri elinde toplamasının yarattığı tehlikeye işaret eden Şevaşı, 2011 yılında Tunus'ta başlayan demokrasi deneyiminin tehdit altında olduğunu belirtti.

Tunus Meclis Başkanı ve Nahda Hareketi lideri Raşid Gannuş, Tunus'ta "Er-Ra'y el-Amm" gazetesi için yazdığı makalesinde Tunus'ta 25 Temmuz'da yaşananları "karşı devrimin bir zaferi" olarak nitelendirdi ve bundan sonraki süreçte, devlet ve devlete bağlı kurumlarla çatışmadan kaçınarak, halkın desteğiyle, birlik içinde darbeye karşı mücadele edeceklerini vurguladı.

Tunus'un kuzeyinde yer alan Hamamat kentinde Tunus Genel İşçi Sendikasının düzenlediği toplantıda konuşma yapan sendika Genel Sekreteri Nureddin Tebubi, Cumhurbaşkanı Said'in 25 Temmuz'da Meclisin çalışmalarını dondurması ve başbakanı azletmesinin ardından oluşan istisnai durumu değerlendirdi. Tebubi, Cumhurbaşkanı Kays Said'in 25 Temmuz olağanüstü kararlarının üzerinden uzun bir zaman geçmesine rağmen bu süreçte ülkede "herhangi olumlu bir gelişmenin" yaşanmadığını belirtti. Tunus'un yaşadığı krizden kurtulmasının bir yolu olarak 25 Temmuz kararlarını desteklediklerini hatırlatan Tebubi, şunları belirtti: "25 Temmuz kararlarını, ülkede çürümeye başlayan siyasi duruma ve yaşanan krizlere bir çözüm olarak gördük. Cumhurbaşkanı Said'in yaşanan hatalardan ders aldığını ve yeni Tunus'un inşasını sağlayacağını düşündük. Ama ne yazık ki Cumhurbaşkanı'na açık çek vermemize ve 25 Temmuz kararlarının üzerinden uzun bir zaman geçmesine rağmen ülkede herhangi bir olumlu gelişme göremedik." Cumhurbaşkanı'na verdikleri desteği sendika içinde değerlendirdiklerini belirten Tebubi, "Tunus Genel İşçi Sendikası kurumlarının çeşitli yapılarıyla yaptığımız istişarenin ardından geldiğimiz noktada Cumhurbaşkanı Said'e mutlak sorgusuz bir desteğin olmadığını söyleyebiliriz." dedi.

Tunus Genel İşçi Sendikası Genel Sekreter Yardımcısı Semir Şefi ise, ülkedeki şartları "çok zor" olarak nitelendirerek, toplumsal patlamaların yaşanabileceği uyarısında bulundu. Şefi ayrıca ülkeyi yeniden inşa etmek için ortak yaklaşımlar benimsenmesi gerektiğini vurgulayarak sendikanın, değişime inanan tüm tarafların katılacağı gerçekçi bir ulusal diyalogdan yana olduğunu belirtti.

Tunus Ulusal Gazeteciler Sendikası'ndan yapılan yazılı açıklamada, 25 Temmuz'daki olağanüstü kararlarının üzerinden 4 ay geçtiği belirtildi ve "25 Temmuz sonrası oluşan durumun sona erdirilmesi için belirli bir zaman sınırı ve net bir yol haritası ortaya konulmalı." ifadelerine yer verildi. Ayrıca, "Yaşanan ağır krizden çıkmak için gerekli reformları yapmak üzere tüm demokratik güçler ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirecek ulusal diyalog süreci bir an önce başlatılmalıdır." ifadeleri kullanıldı.

Safaks İlinde Çöp Krizi:

Tunus'un sanayi kenti olarak bilinen Safaks ilinin merkeze yakın bir bölgesi olan Akrah'da yer alan "El-Kina" çöp merkezi, bölge halkının yıllardır "hastalık yaydığı, havayı ve çevreyi kirlettiği" yönündeki şikayetleri üzerine Ekim ayında kapatılmıştı. Ancak söz konusu çöp merkezinin kapatılmasının ardından Safaks'ta çöpler toplanmamış, bu da kentte atık ve çöp yığınları oluşmasına neden olmuştu. Bunun üzerine Tunuslu yetkililer 8 Kasım'da el-Kina çöp toplama merkezinin tekrar açılacağını duyurmuş, bu karar bölge halkının büyük tepkisine yol açmıştı. 8 Kasım gecesi düzenlenen gösterilerde polisin müdahalesi sonucu bir eylemcinin öldüğü iddia edilmiş ve bunun üzerine göstericiler 9 Kasım sabahı Akrah polis merkezini ateşe vermişti. Göstericilerin eylemlerinde şiddet ve gerilimin artması üzerine Akrah'a ordu güçleri sevk edildi. Safaks'ta yaşanan gerilime ilişkin Tunus Genel İşçi Sendikası Safaks Şubesi tarafından yapılan açıklamada, bölgede bir günlük genel grev kararı alındığı belirtildi.

Avrupa - Ortadoğu Dosyası

Arş.Gör. Serra Can

Avrupa-Ortadoğu arasında mülteci sorunu:

2011'de patlak veren Suriye savaşından bu yana Avrupa'nın siyasi gündemini ciddi anlamda meşgul eden mülteci sorunu, 2015'teki zirvesinden sonra ekonomik, politik ve toplumsal boyutlarının yanı sıra Avrupa başkentlerinde uzun vadeli bir güvenlik kaygısına dönüştü. Bu kaygının son örneğini Belarus üzerinden AB ülkelerine gitmeye çalışan mültecilere yönelik politikalarda gözlemleyebiliriz. Kasım ayında Avrupa ülkeleri mültecileri kendilerine karşı bir "silah" olarak kullanmakla suçladıkları Belarus Cumhurbaşkanı Lukaşenko'ya karşı daha sert yaptırım seçeneklerini tartışmaya başladı. Özellikle 2015'ten sonra Akdeniz ve Balkan rotalarının göçe kapatılmasından sonra, Suriye, Irak ve Afganistan gibi ülkelere hareket edenlerin Belarus'u yeni geçiş ülkesi olarak kullanmaya başlaması başta sınırına 15.000 asker konuşlandıran Polonya gibi komşu ülkeler olmak üzere Avrupa'da büyük tedirginlik yarattı. AB üyeleri arasındaki hâkim görüş, Belarus ve Rusya'nın vize uygulamalarında kolaylık sağlayarak kasten Avrupa'ya göçün önünü açmaya ve bu şekilde Avrupa hükümetlerine yönelik iç siyasi baskıyı artırmaya çalıştıkları yönünde. Ayrıca bu ülkelerin mültecileri sınır görevlilerine karşı saldırıya kışkırttıklarına dair iddialar da var. AB kriz yönetimi açısından bir yandan Polonya, Litvanya ve Letonya gibi Belarus'a sınırdaş olan ülkelere desteği yoğunlaştırmakta ve Lukaşenko ile Putin yönetimlerine baskıyı artırmakta, bir yandan da Ortadoğu ülkeleriyle diplomasi yürütmektedir. Bu doğrultuda Irak hükümetinin talebi üzerine Bağdat ve Erbil'deki Belarus konsoloslukları kapatılmış ve böylece vizelerin alınmasının önü kesilmiştir. Buna ek olarak, Bağdat Belarus-Polonya sınırındaki zor şartlara dayanamayıp geri dönmeye gönüllü olan vatandaşları için Irak'a dönüş uçuşları düzenlemiştir. Birleşik Arap Emirlikleri ise Belarus'a uçuşları engelleyerek Avrupa ile güvenlik diplomasisine katkıda bulunmuştur. Öte yandan, Suriyeli bir havayolu şirketi olan Cham Wings de Şam-Minsk güzergahında tüm uçuşları iptal ettiğini duyurmuştur. Türkiye'nin ise Irak, Suriye ve Yemen vatandaşlarının Belarus'a uçak bileti almasını engellediği haberler arasında yer almıştır.

Biden-Macron görüşmesi: Ortadoğu'da transatlantik ittifakın devamlılığı:

Ekim sonundan kasım başına kadar süren G20 zirvesi kapsamında ABD Başkanı Biden ile Fransa Cumhurbaşkanı Macron ikili bir görüşme gerçekleştirdi. AUKUS askeri ittifakından dışlanması ve denizaltı satışının iptali sebebiyle Washington ile gerilim yaşayan Macron bu vesileyle ilişkileri iyileştirme fırsatı buldu. Biden özür dilemese bile Fransa'nın prestij kaybını unutturacak sözler sarf etti ve ortak basın toplantısında iki tarafın iş birliğini artırarak devam ettireceği noktaların altı çizildi. Ortadoğu'yu etkileyen maddeler arasında, Daeş ile mücadele, Lübnan'da reformlara destek, İran'ın nükleer silah geliştirmesini engellemek, Libya'nın seçim takvimine uyabilmesini sağlamak, Irak'ın egemenliğini ve bağımsızlığını desteklemek gibi iki tarafın ortak çıkarlarını yansıtan başlıklar vardı.

Doğu Asya - Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Onur Yalçın

Geçtiğimiz haftalarda ABD tarafından alınan uydu görüntüleri, Çin'in BAE'ye ait olan Abu Dabi limanında askeri üs olduğu tahmin edilen bir yapının çalışmalarını yürüttüğünü gösterdi. İlk olarak Wall Street'in aktardığı haberde, bu uydu görüntülerinin, Çinli bir nakliye şirketi olan Cosco'nun inşa ettiği ve bir konteyner terminali olarak kullandığı alanda şüpheli inşaat çalışmaları olduğu belirtilmişti. Ayrıca Biden yönetiminin bu faaliyetlerden haberdar olmadığı iddia edilen BAE yetkilileriyle yaptığı görüşmeler sonrası, limandaki faaliyetler askıya alındı.

Çin'in uzun bir süredir çeşitli bölgelerde askeri aktivitelere olana sağlayacak yapılar planladığı, 4 yıl önce Cibuti'de açıklan üsten beri biliniyordu. Ancak ABD için Körfez bölgesinde, özellikle BAE gibi bir aktörün sınırları içerisinde Çin'in benzer bir yapılanmaya gitmesi büyük bir anksiyete kaynağı yaratıyor. Bunun sebepleri arasında sadece Çin'in etki alanının genişlemesi değil, BAE gibi ABD ile yakın temaslarda bulunan bir ülkede gerçekleşiyor olması da önemli bir sebep olarak ele alınıyor. BAE her ne kadar ABD ile yakın temaslarını sürdürüyor olsa da ABD-Çin rekabetinde kesin taraf tutan bir aktör olmadığı görülmektedir. BAE aynı zamanda Çin'in en büyük petrol ithalatçılarından biri olma özelliğini taşıyor. BAE petrolü, Çin'in enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturuyor ve Körfez, Çin'in en büyük kaynaklarından biri olarak değerlendiriliyor. Bu bağlantının doğurduğu ve Çin'in her zaman atıfta bulunulan Kuşak-Yol projesinin önemli bir ayağını oluşturması, BAE-Çin ilişkilerini de ABD için dikkate alınması gereken bir durum haline getiriyor.

Aslında son 20 yıla kadar, Çin'in sınır dışı askeri üs kurma konusunda çok ilgili olmadığı görülüyordu. Çin'in sınır dışında askeri varlığına karşı tutumu, 21. yüzyılda büyük bir güç olma yolunda hızla yükselirken değişmeye başladı. Bu dönüşüm aslında, Çin'in büyük, küreselleşmiş ekonomisinin, dış pazarlara ve kaynaklara artan bağımlılığının sınırlarından uzakta çıkarlar yaratması ile kesişmektedir. Nihayetinde bu argüman, Çin, bölgesel ve küresel niyetlerini güvence altına almak için yabancı askeri üsler edinmeli mi tartışmasını ortaya çıkardı. Abu Dabi'deki liman için ise Çin'in sözleşmesi sivil bir tesis inşa etmeyi kapsıyordu. Ancak uydu görüntüleri ve diğer istihbaratlar, ABD'li politika yapımcıların durumu Çin'in gizli bir askeri tesis inşası ettiği şeklinde okumasına yetti. Zira bu yapılar, sivil anlaşma dahilinde inşa ediliyor olsalar da stratejik olarak PLA'nın gelecekte potansiyel kullanımına uygun olarak geliştirildiği düşünülüyor. ABD'nin konuyu BAE ile hükümet düzeyinde ele almasının arkasındaki motivasyonun buradan kaynaklandığı söylenebilir.

Ortadoğu Güvenlik Dosyası

Arş. Gör. Furkan Halit Yolcu

Kasım ayı gündeminde Ortadoğu'nun oransal olarak artan ancak nominal olarak yatay seyreden savunma harcamaları ve Dubai Havacılık Fuarı öne çıkan iki gündem maddesi oldu. Bunların dışında NATO'nun İsrail ve Yunanistan öncülüğünde gerçekleştirdiği askeri tatbikat ve İran'ın Çin ve Rusya ile askeri tatbikatlar yürütmeye hazır olduğuna dair yaptığı açıklamalar kısa süreli tartışmalar yarattı.

Kasım ayı itibariyle elde edilen veriler Ortadoğu savunma harcamalarının %8 oranında artış gösterdiği güvenilir uluslararası veri depolama ve araştırma kurumlarınca ilan edilmişti. Bu artış önceki 10 sene içerisinde ortalama %20+ artışlar düşünülüğünde bölgenin hala toparlanmadan uzak olduğuna işaret ediyor. Petrol fiyatların yükselme trendine bir türlü girememesi bölge ekonomilerini muhafazakâr tercihlere iten en temel etkenlerden birisi olarak ön plana çıkıyor.

Kasım ayı ortalarında düzenlenen Dubai Havacılık Fuarı birçok açıdan bölge için ilklere sahne oldu. Bunlardan en önemlisi bir İsrail savunma firmasının ilk defa Arap devletler tarafından düzenlenen bir askeri fuarda yer almasıydı. Bu fuarda birçok bölge anlaşması yatırım ve mutabakat zaptı imzalarken Fransa-BAE arasında önemli bir havacılık tedarik sözleşmesi için son aşamaya gelindiği de kaydedildi. Fransa'nın Katar ve Mısır sonrasında BAE'ye de bu alanda nüfuz etmesi bu anlamda Türkiye'nin savunma ihracatında önemli bir pazarı elinden kaçırdığı anlamına gelebilir.

Kasım ayının son önemli gelişmesi de Yunanistan'ın bayrak öncülüğü yaptığı NATO deniz filolarından birisinin Hayfa limanında konaklaması ve bu bölgenin açıklarında gerçekleştirdiği deniz tatbikatıydı. NATO'nun Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye biçtiği rol hala tartışılırken bu minvaldeki gelişmeler de ayrı önem kazanmaktadır. Temel manada buna karşılık sadece İran-Çin-Rusya üçlüsünden gelmektedir.